

BIBEL – en film om Bibelen og reformasjonen

Innledende spørsmål

- Hvordan laget Luther sin bibel?
- Hva var språkene i Romerriket?
- Hva er Vulgata?
- Hvilke språk er Bibelen skrevet på?

Oppgave om bibeloversettelse

Markus 8:34-37. Nedenfor er det tre ulike oversettelser av en bibeltekst. Alle oversettelsene gir seg ut for å være en nøyaktig oversettelse av den greske originalteksten. Hva er de viktigste forskjellene mellom dem? Hva kan være grunnen til forskjellene? Hvilken versjon foretrekker du selv?

Den engelske Good News Bible (1976):	Den norske 1930-oversettelsen:	Den norske 2011-oversettelsen:
<p>³⁴ Then Jesus called the crowd and his disciples to him. "If any of you want to come with me," he told them, "you must forget yourself, carry your cross, and follow me. ³⁵ For if you want to save your own life, you will lose it; but if you lose your life for me and for the gospel, you will save it. ³⁶ Do you gain anything if you win the whole world but lose your life? Of course not! ³⁷ There is nothing you can give to regain your life.</p>	<p>³⁴ Og han kalte folket til sig tillikemed sine disipler og sa til dem: Den som vil følge efter mig, han må fornekte sig selv og ta sitt kors op og følge mig. ³⁵ For den som vil berge sitt liv, skal miste det; men den som mister sitt liv for min skyld og for evangeliets skyld, han skal berge det. ³⁶ For hvad gagner det et menneske om han vinner den hele verden og tar skade på sin sjel? ³⁷ For hvad kan vel et menneske gi til vederlag for sin sjel?</p>	<p>³⁴ Så kalte han til seg både folket og disiplene sine og sa til dem: «Om noen vil følge etter meg, må han fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg. ³⁵ For den som vil berge sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld og for evangeliets skyld, skal berge det. ³⁶ Hva gagner det et menneske om det vinner hele verden, men taper sin sjel? ³⁷ Og hva kan et menneske gi som vederlag for sin sjel?</p>

Tekst til filmen

Kan du hjelpe meg med denne spanskoppgaven her?

Ja, hva er det du trenger hjelp til?

Alt egentlig, jeg prøvde å bruke google translate her, men det ble jo bare helt feil.

Ja, det blir ofte feil når du bruker sånne oversettelsesprogrammer, fordi mye går tapt i oversettelsen,

Ja, jeg merket det.

Så det er viktig å være kritisk til oversettelser generelt egentlig.

Det er jo også ganske viktig med gode oversettelser,

«The Fault in Our Stars» ble jo til «Faen ta skjebnen» på norsk,

-Det er jo en kjemperar oversettelse. -Ja, og det er masse rare ting som skjer når du oversetter noe, så jeg tror at å oversette en teskt er mye vanskeligere enn det folk tror.

Skriftene i Det nye testamentet er nå snart to tusen år gamle, og skriftene i Det gamle testamentet er ennå eldre.

Gjennom århundrene har de bibelske bøkene blitt oversatt mange ganger.

Disse oversettelsene er en viktig del av Bibelens historie, siden de aller fleste av oss møter bibelteksten i form av en oversettelse.

Gjennom historien har man ikke alltid hatt de nødvendige språkkunnskapene for å oversette Bibelen, og ofte brukte man oversettelsen til ett språk for å lage en ny oversettelse til et annet språk.

Et eksempel er oversettelsen av Det gamle testamentet i Egypt.

Det gamle testamentet ble opprinnelig skrevet på hebraisk.

Det ble tidlig oversatt til gresk av jødene i Egypt.

Når de egyptiske kristne senere ville ha en utgave av de gammeltestamentlige skriftene på sitt eget egyptiske språk, oversatte de den greske versjonen til egyptisk, sannsynligvis fordi de ikke behersket det opprinnelige språket: hebraisk.

De kristne i Egypt brukte dermed en oversettelse av en oversettelse.

Mange har gått fram på lignende måte, og det er lett å forstå at det ikke er en god idé.

For hver gang man oversetter en tekst vil man uten å ville det fjerne seg fra den første teksten.

Feil sniker seg inn, og teksten begynner å leve sitt eget liv.

Derfor er det nesten ingen i dag som baserer seg på en annen oversettelse når de skal gi ut en bibel.

I stedet bruker de manuskripter på de språkene Bibelen opprinnelig ble skrevet på,

hebraiske manuskripter for Det gamle testamentet, og greske manuskripter for Det nye testamentet.

I denne historien har Luther spilt en viktig rolle.

For å se hvilke endringer som skjedde på Luthers tid, må vi se på den eldre historien.

I Romerriket var det to språk som hadde stor utbredelse, gresk og latin.

Gresk var langt mer utbredt enn i dag, og talt og forstått i store deler av riket, også i Roma.

Med tiden ble gresken mindre viktig i den vestlige delen av Romerriket.

Der var latin det viktigste språket.

På slutten av 300-tallet ble det på initiativ av paven laget en utgave av Bibelen på latin som skulle være en standardutgave.

Den fikk senere navnet Vulgata, som betyr "Den allment utbredte".

Vulgata har hatt stor innflytelse på kristendommen i Vest-Europa.

En av grunnene til det er at kunnskapen om gresk praktisk talt gikk tapt der.

Det var den latinske Vulgata som ble oppfattet som selve Bibelen.

Den opprinnelige planen med Vulgata var at den skulle være en forståelig og pålitelig bibeltekst.

Språkutviklingen i Vest-Europa førte imidlertid til at Vulgata snart fikk en annen rolle:

Det latinske språket utviklet seg og ble til språk som italiensk, spansk og fransk.

Vanlige folk snakket ikke lenger latin.

I stedet ble latin et språk for de lærde.

Konsekvensen var at Bibelen, i form av den latinske Vulgata, nå fantes på et språk som vanlige folk ikke lenger kunne forstå.

På 1400-tallet og fremover skjedde det en nyorientering blant lærde i Vest-Europa,

Det ble et ideal å beherske begge språkene, gresk og latin.

Kun ved å lese tekstene i det språket de opprinnelig var skrevet på kunne man virkelig få innsikt i deres budskap.

Denne nyorienteringen gjaldt også innenfor teologien.

Her kom også et tredje språk inn. Det var også nødvendig å kunne hebraisk, Det gamle testamentets språk.

På denne tiden så man at Vulgata inneholdt mange upresise oversettelser, som lett kunne forbedres dersom man gikk tilbake til de hebraiske og greske grunntekstene.

I 1482 ble de fem Mosebøkene trykket på hebraisk i Bologna, og senere fulgte en utgave av hele Den hebraiske bibelen.

Disse utgavene gjorde den hebraiske bibelteksten lettere å få tak i.

Den ble nå studert også av kristne teologer, noe som tidligere nesten ikke hadde forekommet.

I 1516 ga Erasmus fra Rotterdam ut Det nye testamentet på gresk.

Erasmus' utgave av Det nye testamentet lå til grunn for den oversettelsen til tysk som Luther utarbeidet i 1521-1522, mens han satt i skjul for pave og keiser på slottet Wartburg.

I 1534 var hele Bibelen oversatt til tysk.

I oversettelsen av Det gamle testamente var den hebraiske bibelteksten brukt som grunnlag for oversettelsen.

Dette prosjektet henger sammen med at Luther ville gjøre bibelen til den fremste autoritet, og legge mindre vekt på kirkens tradisjonelle tolkning av bibelen.

For en leser skulle det være mulig å forstå bibelteksten slik den stod.

Men dette forutsatte at bibelteksten fremsto i sin opprinnelige form.

Også tidligere hadde grupper som hadde brutt ut av Den katolske kirken, slik som katarene i Sør-Frankrike, hatt sine egne bibeloversettelser.

Men disse bibeloversettelsene var oversettelser av Vulgata.

Selv om de som brukte dem hadde brutt med Den katolske kirken,

brukte de i virkeligheten fremdeles den samme kirkens bibeltekst.

For Luther ble dette annerledes.

Han levde i en tid der kunnskapen om oldtiden var i sterk vekst,

og der det ble mulig å gå tilbake til kildene på en annen måte enn tidligere.

Dette betyr ikke at Luther selv klarte å frigjøre seg fra alle feil som var begått i fortiden.

Oversettelsen hans var fremdeles påvirket av Vulgata-teksten, som han hadde studert inngående.

Likevel satte hans arbeid en ny standard for bibeloversettelser, oversettelsen skulle være basert på solide kunnskaper i grunnspråkene, og den skulle være basert på en tekst som lå så nær de bibelske forfatterne som mulig, og som ikke var forvansket eller fordreid i tradisjonen.

Dette er prinsipper som gjelder også i dag.

Det var viktig for Luther å ha bibeltekst som lå så nær opp til grunnteksten som mulig, siden det nettopp var Bibelen han ville bruke som målestokk for hva som rett og galt i kirkens lære.

Luthers bibeltekst ble innenfor de protestantiske kirkene ikke en tekst som var fastlagt en gang for alle.

Bibelforskerne forsøkte stadig å forbedre den ettersom de med tiden fikk tilgang til flere bibelmanuskripter, og dannet seg et klarere bilde av hvordan bibelteksten hadde utviklet seg.

Nye tekstutgaver ble produsert og brukt som grunnlag for oversettelser.

Dette har ført til at det er mange ulike bibelutgaver i bruk innenfor de ulike protestantiske kirkene.

For noen er dette en ulempe.

Noen vil forsøke å bevare den bibelteksten som ble til i kjølvannet av reformasjonen, og oppfatter teksten slik den var under reformasjonstiden, slik som Luther ga den ut, som den virkelige Bibelen.

Andre har et mer positivt syn på de nye bibelutgavene, og ser på dem som videreføringen av det vitenskapelige arbeidet med Bibelen som Luther selv representerte.

De sier at det er naturlig at bibelteksten endres, dersom vi får nye innsikter om den.

Arven etter Luther kan tolkes og brukes på ulike måter.